

CSALÁDI ÉS EGYÉB SZOKÁSAINK

Érdemes megemlíteni a családokban uralkodó szokásokat. A kenyeret szinte minden család magának sütötte. Mielőtt a kenyeret a háziasszony felvágta, a kés hegyével keresztet rajzolt az aljára. Ha egy darab kenyér leesett, azt felemeltük és megcsókoltuk. Annyira meg volt becsülve a mindennapi kenyérünk, amelyben a Megváltó testét is tiszteltük. Ebéd előtt a család elmondta az asztali áldást. Húsvét előtt, nagyszombaton délután vittünk a húsvéti élelemből a templomba, hogy a pap megszentelje. Húsvét hajnalán sokan mentünk a kálváriára. Soha olyan frissen nem keltem. Nyolcéves koromtól én is a felnőttekkel tarthattam. Amikor hazaértünk, a nagyszülőknél terített asztal várt bennünket. Lejárt a böjt ideje. Mi, gyerekek, nagyon vártuk húsvét hétfőjét, a locsolkodást. A fiúk rövid versikéket mondtak, mielőtt meglocsoltak volna bennünket, lányokat. Leöntöttek egy pohár vagy akár egy vödör vízzel is néha. Felnőtt férfiak is locsolkodtak. Elmentek a rokon hölgyekhez, és kölnivel hintették meg őket. Vidám nap volt ez. A locsolkodás után következett a piros tojás osztása a locsolóknak. A tojásokat napokkal előtte festettük. A húsvétnál csak a karácsony volt szebb ünnep. Ki nem hagytuk volna az éjféli misét. A legszebb karácsonyom, amire visszaemlékezem, az volt, amikor édesanyánk megengedte, hogy szalmát vigyünk a gyerekszobába.

Tízéves koromig nagyon szép gyerekkorom volt. Amit kértem, megkaptam a nagyszülőktől, ha a szüleim nem vették meg. Különösen sok örömet szerzett nekem nagyapám. Szerettem menni vele a vasárnapi misére. Néha elmentünk Giuseppe Paganini olasz tüzérszázados sírjához is, aki Szabadka környékén esett el a magyar szabadságharcban. Szabadkának akkor az volt a szerencséje, hogy a városból a honvédség nem vonult ki, s így nem került a felkelők kezére, azért kerülte el azokat az öldökléseket, amik Zentán, Szenttamáson és másutt a Délvidéken történtek. Nagyapám gyakran mondta: „Duplán kell itt imádkozni, mert a hozzátartozók nem ismerik szeretteik nyugvóhelyét.” Napjainkban március 15-én az ifjúság rendszeresen látogatja a kaponyai csatában² elesett olasz nemzetiségű katona sírját.

Az én generációm még az elemi iskola második osztályában volt elsősáldozó, és bérmálkozott is. Akkor már háborús hangulat volt. Mi, gyerekek, nem éreztünk belőle semmit, de nagyon valószínű, hogy azért rövidítették le az áldozás és a bérmálkozás közötti időt. Nekem jól jött, mert a közelben lakó romák megkérték nagyapám, hogy fogadjuk el a születendő gyerekek keresztkomaságát. A Zentai úti Temető végében lévő Macskovics-féle

Kiss Albert feleségével és unokáival

téglagyár agyaggödrében épített kunyhókban laktak. Senkit sem zavartak. Ha valahol beteg disznó volt vagy baromfi betegedett meg, ők jöttek és elvitték, feldolgozták és elfogyasztották. Ezekre a cigányokra sohasem volt panasz a környéken, hogy loptak volna. Senki sem értette, hogy nem betegszenek meg a beteg jószág húsától. A vezetőjük egy asszony volt, Cigány Marisnak nevezték. Szigorú rendet tartott közöttük. A kunyhója előtt ült, törökülésben, pipával a szájában. A figyelme mindenre kiterjedt. A kis kunyhók fehérek voltak, és rend uralkodott mindenfelé. Mi a kocsisunkkal többször mentünk hozzájuk. Élelmet vittünk nekik. Már a dédanyám is, majd a nagyapám vállalt náluk keresztelést. A nagyapám kívánságára a megszületett gyereknek én lettem a keresztanyja. Emlékszem, egy reggel élelemmel felpakolva a kocsisal és a mindenek asszonnyal mentünk a kisbabáért, aki már fel volt öltöztetve azokba a ruhákba, amiket előre elküldtünk. Akkor voltam először bent egyik kunyhóban, ahol egy fiatalasszony feküdt tiszta, ropogós szalmán, ami le volt takarva pokróccal. Sajnos a keresztlányom pár hétre rá meghalt. A családom több temetésük költségét vállalta, így ezt is. Emlékszem, hogyan mentem az ezüst színű kis koporsó után, és utánunk jött az egész cigánytábor. Nem tudom, hogy hova tűntek el ezek az emberek, amikor bejöttek az oroszok. Pár évre rá újra Szabadkán voltak, minden születésnapomra

² A kaponyai csata valójában Szabadkáért zajlott a várostól nyugatra mintegy 20 kilométerre, Bajmok közelében, a Bács-ér völgyében, 1849. március 5-én. A túlerőben lévő szerb csapatok súlyos vereségével ért véget. A honvédek többek között zsákmányul ejtették a szerb csapatok rettegett, 18 fontos ágyúját, amely számukra is oly nevezetes volt, hogy nevet is adtak neki: Csicsó. A győzelem emlékére Szabadkán szobrot emeltek, de ezt 1918 után lerombolták. Ma a csata színhelyén van emlékmű.

Gazdasági udvar Kiss Albert Zentai úti házában

eljöttek szerencsét kívánni. A tizenhetedik születésnapomon voltak utoljára. Eltűntek a városból.

Mások voltak akkoriban nálunk a temetkezési szokások. A halottat a háztól temették. Mindenhol, ahol a fal kilátszott a házban, bevonták fekete vászonnal. Minden szoba fekete lett. Este virrasztottak. Az asszonyok imádkoztak, zsoltárokat énekeltek. A háziasszony, vagy aki őt helyettesítette, kis fonott kalácsokat és innivalót hordott körül. Más helyiségben voltak a férfiak, akik mindenről beszélgettek, ettek, ittak. Késő este a háziak lefeküdtek, nehéz nap várt rájuk, csak az úgynevezett siratóasszonyok maradtak a halottal. Reggelig imádkoztak, énekeltek. Ezért fizetve voltak. A temetkezési szertartás délután kezdődött. Amíg a pap vagy a papok a szertartást végezték, előállt a halottaskocsi. Az oldalai üvegfal, a kocsis fekete díszruhában, a fekete lovak fején nagy, fekete tollbóbita. A szerszám is fekete volt, ezüstszerű díszítéssel. A kocsi előtt a fiatalág ment párosával. Minden pár kezében egy-egy koszorú, ha fiatalat temettek, akkor selyempárnán mirtuszkoszorút vittek. Őket a pap és a kántor követte. A búcsúztató a sírnál úgy történt, mint napjainkban. A háznál közben elkészítették a finom vacsorát, a halotti tort, amire mindenkit meghívtak.

1941 tavaszán, április 6-án, virágvasárnap reggel 7 óra körül német repülőgépek húztak el fölöttünk déli irányba, Belgrád felé. 8 órakor már nem szólt a belgrádi rádió. Később tudtuk meg, hogy a felettünk elhaladó repülőgépek második csoportja nem vadászgépekből állt. Ezek bombázták Belgrádot, de gépfegyverezték Szabadkát is. Rohantunk le a pincébe, olyan sebesen, hogy szinte mindannyian csúszva értünk le. Nem értettük, mit keresnek ezek a német repülőgépek felettünk. A mi tudtunkkal nem volt háború. Édesapánkat tájékoztott

embernek tartottuk. Nekünk már volt rádiónk. Apánk minden este hallgatta, mégsem tudott semmi érdemlegeset mondani. Senkinek sem volt kedve az ünnepi ebédhez azok után, amin átmentünk. Az új ruhák is a szekrényben maradtak. (Az is szokásban volt, hogy az ünnepre kapott új ruhát először templomba vettük fel.) Jöttek a szomszédok, akiknek még nem volt rádiójuk, hogy informálódjanak. Még meg sem emésztettük a történeteket, amikor egy héttel később, április 11-én, nagyszombaton reggel a rádió bement, hogy a magyar alakulatok átlépték a szerb–magyar határt. Mi a húgommal a nagyszülőknél tartózkodtunk. Az egészen politikai előzménye, amiről mi, gyerekek, nem tudtunk. Nagymamám egészen megfiatalodott. A fia halála óta nem láttam mosolyogni, de ekkor úgy, ahogyan otthon volt, pongyolában, papucsban, boldogan szaladt a szomszédságban lakó húgához a hírt megvinni. Én futottam utána. A papucs többször is leesett a lábáról. Ahogy rohant, egész úton hajtogatta: Jönnek a magyarok, jönnek a magyarok! Észre sem vette, hogy pongyolában és papucsban van. Neki nagyon rossz tapasztalatai voltak a szerbekkel. Ehhez hozzájárult, hogy sohasem tanult meg szerbül. Egy alkalommal, amikor az adóhivatalban járt befizetni az adót, magyarul magyarázta, amit szerbül nem tudott elmondani. A tisztviselő úgy reagált, ami nagyon nem volt helyénvaló: Nemoj da laješ mađarski, azaz ne ugass magyarul – mondta. Ezt nagymama sosem bocsájtotta meg, mint ahogy azt sem, hogy a nagyapámat kitették az állásából, mert nem akart esküt tenni a szerb államvasútra. Azt mondta, nem lehet kétféleképp esküt tenni. Ahogy mesélték, sok család hasonlóan járt. Választhatott: Magyarországra költözik, vagy állás nélkül marad, mint a nagyapám. Akkor sok család elhagyta Szabadkát. Nehéz volt újrakezdeni. Sok mindennel kellett próbálkoznia, mire a disznókereskedés mellett maradt. Szállítója lett a Szérum Gyárnak és a Connen–Hartmann cégnek.